

K R O N I K A

O B C E P O D H Á J C E / V O L Y Ň , S S S R /

1871 - 1947

Ráno se balilo do nepříjemného studeného přitní pozdního léta 1871, kdy skupina českých vystěhovalců, převážně z blízkého okolí Loun, čekala venku před nádražím. Trasa jejich cesty měla vést územím Východní Haliče, jež tehdy byla součástí rakousko-uherského mocnářství, s cílovou stanicí Dubno ve Volynské gubernii carského Ruska.

Asi 25 rodin, které se přihlásily k vystěhování, prožilo v posledních týdnech značné vnitřní napětí a duševní rozpoležení. Muži se starali o prodej chalup, skotu a zemědělské půdy s nářadím. Všichni se snažili dát dohromady nějaké ty peníze. Největší starost měly matky s více dětmi, běžně jich měly pět, takže musely pro ně připravit teplé oblečení a značnou zásobu potravin na cestu.

Proč se tak najednou rozhodli opustit své domovy? Jedním z důvodů bylo to, že téměř v každé rodině dorůstali chlapci, kteří se chtěli vyhnout výkonu tak strastiplné a přitom dlouhé doby vojenské služby. V důsledku pruskeho nájezdu ve válce proti Rakousku, se značně zhoršila hospodářská situace země, jež postihla především český venkov.

Rovněž ve společensko-kulturní oblasti se začalo projevovat omezování svobody tisku, táborových projevů, až docela se vídeňská vláda uchýlila k tomu, že v českém sněmu opatřila Němcům většinu.

Naproti tomu se v Rusku projevil rychlý kulturní a hospodářský rozvoj za vlády Alexandra II, který provedl selsku reformu. Potom následovaly další, jako nové uspořádání samosprávy včetně zřízení guberniálního zemstva, zdařila reforma soudnictví, ve školství a konečně i ve vojenství. Vojenskou službu zkrátili z dosavadních 25 na 6 let a platila pro všechny vrstvy obyvatelstva.

Zemědělská půda na Volyni většinou patřila bývalé polské šlechtě, která se snažila po selské reformě odprodat alespon část svých pozemků. Cena za jednu desjatinu /asi 1,092 ha/ lesních porostů a neobdělávané půdy se pohybovala kolem 30 rublů.

Tudíž zájemci o vystěhování, kteří předtím vlastnili menší hospodářství nebo byli řemeslníky, viděli tam lepší perspektivu uplatnění dosavadních zkušeností a existenčních možností. Konečně to nebylo zase tak daleko, jako kdyby se vydali na cestu "za velikou louží" a měli jistotu, že se při nějakém nezdaru mohou vrátit domů.

Blížil se čas jejich odjezdu. Spěchali přemístit hromadů ranců, koší, proutěných kufrů s nutným ošacením, prádlem i peřinami. Také několik vozíků plně naložených potravinami, nejnutnějším kuchyňským nádobím i nářadím přenesli do kouta vagonu.

Rozloučili se s příbuznými a dobrými sousedy. Vlak se rozjel a rodná krajina pod Českým Středohořím pozvolna mizela za obzorem. Do Prahy dojeli včas, ale museli čekat na vlakovou soupravu, která měla být vypravěna směrem na Krakov. Většina z nich snad poprvé viděla maticku českých měst, byli okouzlení její krásou, módou i pestrostí.

Vlak projížděl úrodným Polabím, moravskými městy a krajem sachet a vysokých komínů. Příštího rána dosáhli území Západní Haliče, která po třetím dělení polského království připadla Rakousku i s bývalým královským městem Krakovem. Dopoledne se již procházeli po pověstném rynku a obdivovali starověké umění a památky, neboť vlakové spojení na Lvov bylo jenom zřídka.

Třetí den cestování a opět vlak spěchal rovinatým krajem, jenž připomínal české Polabí. K večeru dorazili na hlavní nádraží ve Lvove, kde je čekalo velké překvapení. Totiž přímé vlakové spojení s Petrohradem existovalo, ale pouze přes Oděsu, Kijev, Moskvu a dále po hlavní trase. Zbývala jim pouze dvě řešení - vydat se na 130 km vzdálenost pěšky, nebo najmout si několik povozů k hraničnímu přechodu za městem Brody.

Tentokrát zůstali na nádraží a hlavně muži probděli tuto noc. Sluneční ráno sice trochu zlepšilo vystěhovalcům náladu, ale starost o děti zůstala v podvědomí. Skupina čítala i s dětmi přes 140 osob. Těžší věci uložili na vozíky a rance si hodili přes ramena.

Tak začal strastiplný pochod k vytyčenému cíli. Po několika hodinách chůze se nerozhodně zastavili u křižovatky v lese. Všichni byli unaveni, hlavně malé děti měly už hlad a žízn. Kovářský mistr z Černčic, Říha Jan, vytáhl z vozíku litinový plát a poslal do lesa větší děti pro suché dříví. Pro všechny uvařili čaj, pro děti udělali chlebičkovou polévku a docela společně usmažili brambory a pokusili se upéci lívance.

Částečně získali sebedůvěru a začali přemýšlet, jak by si ulehčili transport věcí. Vysekali v lese tyčovinu a upravili si skladnost vozíků. Potom zbylé rance nasadili na tyče a jako nosítka si je položili na ramena. Snad urazili dalších 15 km, když uviděli lán zoraného pole a větší hospodářské stavení. Katynka Říhová, která právě oslavila svých 13 let života, vzpomínala ještě v pokročilém věku, jak se jí sladce spalo tam na kupě vonící slámy.

Pátý den jejich cesty z domova se začal vyvíjet docela slibně. Dětem se dostalo mléka, otcové kouřili u studně a matky si konečně upravily své copy. Poděkovali hospodáři za přístřeší a rázně vykročili se slovy, že "i veselá bída je někdy dobrá". Vzdálenost odměřovali časem a přestávky volili podle potřeby. K obědu měli brambory se škvarkami, kousek chleba a žitnou černou kávu. Pospíchali dál, nechtěli se vzdalovat od hlavní cesty a tak raději přenocovali pod širým nebem.

Příštího dne, kdy se již 6 dnů trmáceli světem, vstoupili do menšího města Brody, jež bylo necelých 15 km vzdáleno od hraničního přechodu. Zájezdní hostinec v tutu roční dobu zel prázdnotou. Seděli kolem dlouhých stolů a čekali na teplou večeři. Muži si dali pivo a byli nějak nepřítomni duchem. Možná měli obavy ze zítřka, anebo hloubali nad minulostí. Konečně hospodský roznášel jídlo a najednou se všichni cítili jako doma. Po večeři šlo několik mužů hlídat kolnu, kde měli na vozíkách veškerý svůj majetek.

Ráno se vydala skupina na poslední etapu pochodu po rakouském území a bylo vidět, že menší děti měly tentokrát i sváteční oblečení. Tohoto zářivého dne slunce dosti hřálo, kdy se přiblížili k hraničnímu přechodu. Celní prohlídka na rakouské straně byla spíše formální, celníci provedli kontrolu jmenovitého seznamu osob a razítkem potvrdili jejich odchod.

Na ruské straně si opět prohlíželi cestovní listiny, potom se radili a někdy telefonovali. Po delší době přišel mladší celník, který se začal vyptávat německy, odkud vlastně jdou a co budou teď vzhledem k blízkosti sezině dělat. Rozestoupili se a udělali místo Šálenému, který perfektně ovládal němčinu a částečně i ruštinu. Rozvážně mluvil "vysvětlím to rusky, já jsem Slované českého původu a vy jste také Slované, ale ruského původu, máte ohromnou chuť pracovat na úrodné půdě, která leží ladem v Dubenském újezdě". Potom podal dopis zmocněnce panského majetku. Všechno se vysvětlilo a boží úsměv celníka s poznámkou, že mají ještě přes 40 verstv cesty, je vyprovázel na další etapu do neznámých končin.

Borové i listnaté lesy lemovaly okraje široké cesty, jen zřídka se vynořily vesnické dřevěné chaloupky se slaměnými střechami, višňovými sady a březovými hájky. Urazili asi 16 km, kdy upoutala jejich pozornost opuštěná samota, snad to byly zchátralé stavby dávné hájovny. Zde přenocovali, mohli si něco uvařit k jídlu a ráno pokračovat v cestě.

Další den v pořadí osmý vyznačoval se tím, že častěji narazili na osady a vesnice. Museli častěji odpočívat, měli toho pochodu už dost. K večeru se blížili k městu, ale raději zůstali poslední noc zase pod širým nebem. Našli si místečko u borového lesíka na písčitém svahu u vodní mělčiny řeky Ikvy, která zde vytvářela veliký oblouk s bažinatou krajínou. Potřebovali se pořádně umýt a osvěžit zničené pochodem nohy.

Ráno se vydali do ulic újezdního města. Procházeli kolem vysoké zdi kláštera mnichů, kde se vyjímal stavba katolického kostela. Potom prošli prostranstvím pověstných jarmarků a za křižovatkou se tísnily krámky židovských obchodníků. Jednopatrové a přízemní stavby dělaly dobrý dojem. Ještě prošli středem města a za ním nad břehem řeky uviděli zvláštní zámeckou tvrz, připomínala tvar ohromné lodě. Zámek byl spojen s městem dřevěným mostem, pod nímž se rysoval široký vodní příkop. Vysoká a masivní zámecká tvrz se střelnami a pozorovatelnami, chráněná rozlehlými bažinami a umělými vodními příkopy, byla postavena za doby panování polské šlechty a to místními nevolníky. Tato tvrz čelila kdysi tatarským i jiným nájezdům ze sousedních zemí. Zde se také odehrála tragedie Tarasa Bulby, atamana kozáckých vojsk. Totiž po vítězném tažení a obklíčení hladovějícího města, jeho mladší syn Ostap, aby zachránil milovanou bytost ze zámku, vydal se na schůzku a dostal se do léčky s nejlepší družinou vojska. Rozhodující útok byl odložen a v této kritické době přijeli na pomoc městu polští husaři. Sice tajným podzemním východem ze zámku vyvedli syna, ale veliký ataman považoval toto jednání za zradu a vlastní rukou utratil jeho život.

Poslední majitelkou zámku s rozsáhlým panstvím byla vdova po stavovském radovi, Marie Ivánovna Šperanská-Suvalová.

Čeští vystěhovalci prošli zámeckou bránou a ocitnuli se na nádvoří, kde v několika poschoďových budovách byly soustředěny důležitější úřady Dubenského újezda. Posadili se na lavičky u zámeckého parku a ze svého středu vyslali na zámek delegaci v čele se Šáleným.

Delegaci přijel zmocněnec a notář Eduard Nikolajev syn Dorovič, který podal potřebné informace. Sdělil, že vytypované k prodeji pozemky jsou v katastru panského majetku vedle ukrajinské obce Podhájce, vzdálené asi 11 verstů /versta asi 1,15 km/ směrem na Luck. Celková výměra neobdělávaných pozemků činí 507 desjatin. Dále zdůraznil, že v roce 1870 byly vyměřeny stavební místa kolem stávající hájovny, kde by mohla stát česká vesnice. Předložil plány i ostatních neobdělávaných pozemků, zarostlých křovím nebo lesem. Nabídka byla celkem přijatelná, takže se dohodli na ostatních věcech. Kupní smlouvy s jednotlivými přistěhovalci bylo možno uzavřít po Novém roce a ubytování rodin, až do vybudování vlastních domků, mohlo být přímo na katastru pozemků v rozlehlé hájovně a vedlejších budovách bývalého ovčína. Poděkovali za dostačující výklad a spěchali k ostatním, kteří čekali netrpělivě na nádvoří.

Načež se všichni vydali ze zámku za doprovodu panského poslíčka na zbývající úsek asi 1200 km trasy, jež právě se chýlila ke zdárnému konci. Najednou svět se zdál být hezčí, vykročili rázně na ulici, která vedla na kraj města, minuli měšťanské domy se sadovou úpravou a zabořili k řece. Prošli kolem kláštera řeholních sester a kousek od něho spojoval oba břehy dřevěný most. Prošli po něm na druhou stranu a několik verstů šli po cestě kterou obklopoval bažinatý terén s ostrůvky hájových lesů. Konečně končily močály, zabořili doleva a opět cesta lesním porostem, míjeli ojedinělé rostoucí staleté duby a snad proto pojmenovali město Dubno. Asi tři hodiny pochodovali touto uježděnou cestou, až najednou poslíček zabořil na paseku na které stála dosti velká hájovna a další dvě budovy bývalého ovčína.

Rozhlíželi se kolem sebe a poslíček vypravoval, že "k jihozápadu se vynořuje ukrajinská vesnice Pidhajci, která tam někde končí u strmého břehu řeky Ikvy. Tato řeka od města Dubna se rozlévá do širokého údolí a zde vytváří táhlý močálovitý oblouk. Tu malá políčka dostali do užívání po selské reformě, platí naší vládě roční daně /po dobu 20 let/ a ta zase splácí jejich políčka moji dobroditele. Tam vzadu za řekou jsou zvlněné pahorky Chorupaňských lesů". Otočil se a pokračoval "na jihu jsou zbytky lesních hájků, kam se často zatoulali smečky vlků, asi je dráždil bekoz jehnátek ze zdejšího ovčína". Opět se otočil a ukázal rukou "severovýchod je místy zalesněn, budete mít s tím hodně práce". Pootočil hlavu a dodal "severozápad je stejný, ale pouze s tím rozdílem, že toto panství vlastní polský graf

Vladislav Mjačislavovič Chodkevič, který má sídlo na záměčku ve volostním městečku Mlýnov, asi 5 verstv odtud". Poděkovali mu za upřímnost, za doprovod a obdařili ho českou výšivkou. Tak skončil jejich devátý den na cestách. Ovšem od tohoto dne se všek stali pro místní ukrajinský lid "přistěhovalci z Austrije" a řadu let se jim říkalo "Austrijci".

Druhý den po příchodu do hájovny se rozhodla tříčlenná česká delegace navštívit ukrajinského starostu Stepana Remíza, aby ho pozdravili od celé skupiny a požádali o sousedskou pomoc. Nejdříve se projednávala otázka uplatňování požadavku u volostní správy na otevření společné školy přímo v Podhájcích a to jak pro ukrajinské, tak i pro české děti. Situace byla taková, že pouze jeden ukrajinský chlapec navštěvoval školu v Ůžinci, která byla vzdálena asi 4 verstvy. Zavázali se, že opraví budovu hájovny, až se rodiny odstěhují do nových domků a současně připraví byt i pro učitele.

Také potřebovali projednat otázku veřejné cesty, která vedla kolem hájovny, podél vyměřených stavebních míst přistěhovalců a tuto místní občane užívali jako jediného spoje na Mlýnov. Naproti tomu přistěhovalci měli zájem si koupit část luk, které se nacházely za ukrajinskou vesnicí, takže by museli užívat jejich cesty.

Během tohoto jednání se dověděli, že místní občane se živí rybolovem a rovněž řeka jim poskytuje značné množství kvalitního rákosí a krmné trávy pro skot. Také prý sejí len a mají tkalcovské stavy, proto většina občanů nosí plátěné obleky. Došli k závěru, že místní občane žijí dosti skromně a snaží se být soběstační, jinak dobrosrdeční. První kroky k další spolupráci obou vesnic byly touto návštěvou podpořeny.

Nyní se museli zabývat vlastními problémy, připravovali na zimu topení. Další muži upravovali budovu dřívějšího ovčína, aby se rozšířila kapacita bydlení.

Však hlavní úkol spočíval v rozdělení stavebních míst s přihlédnutím k finanční situaci jednotlivých rodin. Rovněž posuzovala se pracovní činnost, stáří a počet rodinných příslušníků.

Takže pět rodin mělo vlastnit jenom stavební místa, neboť chtěli vykonávat řemeslnickou práci a to :

Bedřich Hernan s rodinou, vynikající kovářský mistr, zájem o stavbu kovárny - parcela č.1.

Rodina Kořanova, strojní zámečník, zájem o vlastní dílnu - parcela č.2.

Obecní pozemek - pro ponocného s rodinou /chyběl/ - parcela č.3.

Rodina Srbeckých, zájem o dílnu - kolář i tesař - parcela č.4.

Karel Novak s rodinou, zájem o krejčovství a smíš.obchod - parcela č.5.

Rodina Peterkova, výborný truhlář zájem o vlastní dílnu - parcela č.6.

Dalších dvacet rodin se převážně zaměřilo na zemědělství a sice :

Rodina Cívkova - parcela č.7.

Rodina Houdova, původně mlynář - současně provozoval mletí černé mouky a šrotu - parcela č.8.

Václav Pokorný s rodinou, parcela č.9.

Rodina Šalených - parcela č.10.

Rodina Svítkova, měli v Čechách velkou chalupu - říkalo se proto později "u Chalupeckých" - parcela č.11.

Obecní pozemek - bývala hájovna pro příští školu - parcela č.12.

Rodina Uhlířova - parcela č.13.

Rodina Chloubova - parcela č.14.

Rodina Křížová - parcela č.15.

Rodina Houškova - parcela č.16.

Rodina Šalamounova - parcela č.17.

Václav Svítek s rodinou, pocházeli z Veltěže - říkalo se proto později "u Veltěských" - parcela č.18.

Franc Prokop s rodinou, pocházel ze Žerotína - pro úřady změnil křestní jméno na "Jan" - parcela č.19.

Josef Svítek s rodinou, říkalo se později "u Peřů" - parcela č.20.

Antonín Janouš s rodinou - parcela č.21.

Rodina Svítkova, říkalo se později "u Posla" - parcela č.22.

Václav Janouš s rodinou - parcela č.23.

Jan Trnovec s rodinou - parcela č.24.

Rodina Horova, původně krejčí - parcela č.25.

Jan Říha s rodinou, původně kovář - parcela č.26.

Václav Jirásek s rodinou, původně hospodský - později i hospoda - parcela č.27.

První Vánoce prožili společně, nechyběl ani stromeček s ozdobami, které vystříhala z barevných papíru babička Křížová. Na štědrovečerní stůl donesly ženy hrnec tradičního jídla - kuby, později také opečené ryby, které jim donesli dobří noví sousedé z ukrajinské vesnice. Vzpomínáním se dostali i na české koledy.

Začátek roku prožili v očekávání, doufali, že brzy dojde k podepsání kupní smlouvy. Psal se 10. únor 1872, byli pozváni na zámek do Dubna. Ujala se jich Emilie Karlovna Spěránská, dcera majitelky panství. Jako hostitelka uspořádala slavnostní oběd. Potom se pohoštění neobešlo bez přípitku a značných dávek ruské vodky. Muži byli rozjářeni, takže nastala vhodná chvíle pro úřední úkon. Návrh kupní smlouvy přečetl notář a závěrem dodal, že jeho dobroditelka přednostně podepíše "kupču" těm přistěhovalcům, kteří se svými rodinami přestoupí na pravoslavnou víru. Také zdůraznil, že tímto aktem by se stali Češi občany ruského samoděržaví a jejich děti by mohly studovat i na vysokých duchovních seminářích. Rovněž chlapci, kteří budou mít ruské školy, mohou vykonávat po skončení vojenské základní služby trvale vojenské povolání.

V jídelním sále se rozhostilo trapné ticho. Převážná část přistěhovalců byla katolické víry a několik rodin se hlásilo k evangelickému vyznání. Hostitelka zachránila situaci asi těmito slovy "Jeho veličenstvo car Alexandr II přesvědčil se osobně, že jste pečlivě obdělávali půdu, dovedete i jiná řemesla a cení si dovednosti českých rukou, tak si připijeme na váš nový domov." Ovlažili suché rty a mohli uzavírat kupní smlouvy, neboť se stali pravoslavnými a právoplatnými občany.

Důležitou událostí v životě vesnice možno označit to, že Václav Janouš byl zvolen starostou a převzal na volostní správě razítko s ruským označením "český starosta osady Podhájce". Je třeba dodat, že toto úřední razítko s podpisem postupně se měnících předsedů bylo součástí různých občansko-právních úkonů na vesnici a to až do r.1920, ale o tom až později.

Před příchodem jara nastal na vesnici čilý ruch, muži káceli stromy, zbavovali zbytky porostu i pařezu nejbližší pozemky. Potom ručně zryli kousky políček, aby zaseli jarní pšenici a ječmen, také pamatovali na brambory. Práce bylo dost a zásoby jídla z domova ubývaly. Katýnka Říhová vzpomínala, jak děti Horovy měly na poli k obědu ještě škvarkové plucky a ostatní jim to záviděli.

Středem vesnice procházela 12 m široká cesta a po obou stranách začali stavět obytná stavení. Téměř každá rodina si vyhloubila studnu a vodu čerpala pomocí rumpálu s objemným dřevěným okovem. Jako jeden z prvních začal stavět srubový domek se šindelovou střechou Karel Novák, který při krejčovském řemeslu provozoval ještě malý smíšený obchod. Také Václav Jirásek se rozhodl postavit si dlouhý dřevěný dům s prostorným sálem a to podél cesty, vedoucí z Lubna na Mlýnov. Později obdržel licenci na prodej liho-
vin, takže pro veřejnost otevřel hospodu a současně hospodařil.

Většina průkopníků se rozhodla stavět chalupy "chatě", které nevyžadovaly tolik odborné práce a dobře se osvědčily při tuhé zimě. Totiž suchá dubová nebo osiková polena asi aršín dlouhá /71,1 cm/se pokládala napříč do stěny a prolívala hliněnou maltou, jejíž pojivem byly vršky rákosí, řezanka ze slámy nebo plevy z obilí.

V každé chalupě nechyběla zděná pec, do které se vešlo průměrně sedm velkých bochníků chleba. Zpočátku hospodyně pekly chleba jenom z ječné mouky, ale postupem času přidávaly pšeničnou a později pouze bílou žitnou mouku.

Několik přistěhovalců využilo místních zdrojů hlíny a začalo vyrábět syrové cihly "buchty". Tyto pak během jarních měsíců sušili na slunci. Vesnice nabývala konkrétnější podoby, pocítoval se ohromný shon a snad jenom malé děti si hrály bezstarostně.

Přibývaly další hospodářské budovy, chlévy a kůlny, na které se dobře hodily "buchty". U Prokopů, Veltěských, Šálených a Janoušů se vyjímalý stodoly, které měly zatímně stěny z proutěných výpletů a jako krytiny použili snopečků rákosí.

V tomto kraji bylo zvykem, že postupně v jednotlivých městech se konaly jarmareční trhy a proto přistěhovalci začali navštěvovat Sudobiče, Dubno a Mlýnov. Tam prodávali dříví na topení a za získané peníze nakupovali nejnnutnější věci. Pochopitelně jejich dvorečky zdobily drůbeží hejna, selátka, hovězí dobytek a koně.

Řemeslníci měli plné ruce práce, neboť hospodáři chtěli mít každé zemědělské nářadí a vozy. Kovářský mistr Bedřich Herman nestačil ani pokrýt zakázky z české vesnice a již se hlásili další zájemci z okolních ukrajinských vesnic. Totiž Ukrajinci dosud používali dřevěné brány a pluhny jen se železnými hroty.

Druhým rokem se vlnily větší zelené plochy obilovin a podle zkušenosti místních obyvatel začali pěstovat olejek "lenku". Za humny oseli kousky zahrady cukrovkou, neboť potřebovali sirup na slazení a také chrastí na krmení. V roce 1873 sklízeli poprvé v životě tak nádherné žito. Mlátilo se ručně cepy a dlouhá žitná sláma byla skvělým materiálem k pokrývání střech, vyráběli z ní různé rohože a po stránce hygienické dobře nahrazovala matrace ve venkovských postelích.

V roce 1874 konečně bylo zahájeno vyučování na obecní dvoutřídní škole, s ruským vyučovacím jazykem. Prváčkové nosili s sebou černé tabulky, na kterých oboustranně psali písadlem "grifem". Tyto tabulky sice nahrazovaly částečně sešity, ale nebyly vhodnou školní pomůckou, neboť všechno předcházející se muselo smazat. Učitel dalších dvou ročníků psal již do sešitů a hlavní důraz se kladl na úhlednost písma. Také se vyžadovala znalost počtů, starého a nového zákona pravoslavného náboženství.

Všichni přistěhovalci patřili k farnímu úřadu v Dorostajích, ale ti noví, kteří se stěhovali z jiných volyňských vesnic, patřili již do vedlejší "parafije" Arsičín.

Učitele se často střídali, neboť tato malá vesnická škola nebyla perspektivní pro založení vlastní rodiny. České děti mimo povinné rostliny se ve škole naučily hovořit ukrajinsky a doma ze starých slabikářů dávaly dohromady kratičké věty mateřské řeči.

Psal se rok 1883. Synové Francé Prokop^{koupili} si první ruční mlátičku na obilí. Oba byli ženatí. Syn Václav si založil rodinu s Katýnkou Řihovou

a starší syn Antonín převzal půlku majetku a stavebního místa, na kterém začal stavět nové hospodářské budovy pro založenou rodinu, kterou občané pojmenovali "Hořejší".

Potom nastaly změny v rodině Svítka Chalupeckého, kdy ženatý syn Antonín zůstal hospodařit s otcem na původním místě a Josef si vytvořil novou usedlost na druhé části pozemku č.11.

K Šáleným se přiženil Václav Šásek, který pocházel z blízkých Dorostaj a od této doby se říkalo "u Šášků". Z polí, ležících u hlavní cesty z Dubna, odprodal kus pozemku, na kterém chtěl Zábločki z Dorostaj dát do provozu mlýn, ale nestačily mu finance na dokončení záměru. Proto zde začal vyrábět jádrové a barevné toaletní mýdlo. Nakonec obchod a ostatní stavby byl nucen prodat. Potom se ve vesnici ještě dlouho opakovalo "abys nedopadl jako Zábločki s mýdlem". Novým majitelem se stal Vasil Šiško, který vlastnil značné pozemky na koblinském katastru. Tím se v české vesnici rozšířil počet ukrajinských rodin.

Také synové Václava Jiráka se osamostatnili. Hospodu a část polí převzal Antonín a pro Aloise koupili část stavebního pozemku od Jana Irnovce, takže vedle Václava Janouše vyrostl další hospodářský objekt.

Vesnice se začala pyšnit ovocnými zahradami, ze kterých vyčnívaly barevně natřené chaloupky. Kolem vesnice se začaly zakládat tyčkové chmelnice, které později měly sloupy a drátěnou konstrukci.

Chmel se stal žádaným zemědělským produktem. V nedaleké Mirohošti byl proslaven Linhartův pivovar a rovněž v Lucku šlo na odbyt chutné Zemanovo pivo.

Zemědělská půda, která byla každým třetím nebo čtvrtým rokem doplňována kvalitní chlévskou mrvou, dávala usedlíkům bohaté výnosy. Přebytky pšenice a ječmene se vozily do města na prodej, ale obilí neměli možnost zvážít, jelikož ani ve vedlejší vesnici nebyla váha. Proto řemeslníci, zomokli, kteří v Dubné okoukli tuto váhu u obchodníků - Židů. Během jednoho měsíce za spolupráce Peterky, Kořána a Bedřicha Hermana byla k dispozici žádaná "decimálka". Potřebná závaží nebo lidově "gíry" byli nuceni koupit s řádným oceňováním a to až v Lucku.

Do obecního domku se nastěhovala vícečlenná rodina Višnerova, která dosud bydlela v Semidúbech. Tudiž vesnice měla prvního ponocného, který také pravidelně vyzváněl poledne. K tomuto účelu postavili uprostřed obce u Svítka "Posla" zvoníčku a pronikavé klinkání bylo slyšet v širokém okolí. Teprve potom se vraceli hospodáři s koňskými spřeženími domů, nebo na vzdálených polích si lidí udělali polední přestávku. Někdy se krajinou nesl táhlý umíráček, nebo se bilo na poplach při požáru a při jiné závažné události. Neopak v zimě oznamoval ponocný troubením na lesní roh olížící se půlnoč.

V roce 1895 byl dosazen do školy nový učitel, jmenoval se Andrej Žuk. Získal důvěru vesnické mládeže a také trvalou přízeň pohledné a hudebně nadané Boženky, dcery Václava Janouše. Snad jejich snatek přispěl k tomu, že se začalo uvažovat s výstavbou zděné a prostornější školy, včetně většího bytu pro učitele. Jelikož to byl vynikající pedagog, dovedl připravit několik nejschopnějších žáků české a ukrajinské národnosti ke studiu na měšťanských školách. Někteří absolventi později studovali na vyšších typech škol, včetně vysokých duchovních seminářů. Například Trifon Remíz se stal zeměměřičem, jeho bratr Štěpán zvěrolékařem a Karel Prokop syn Václava učitelem, který později vedl pěvecký soubor v české Michajlovce u Kovra. Někteří průkopníci, aby zajistili svým dětem další existenci, začali prodávat své majetky. Svítek Josef /Pépa/ se odstěhoval do Brýsté a jeho majetek si koupil Bohumil Žedník, který dosud bydlel se svými rodiči na Ludchardě. Zde se oženil s Marií, dcerou Václava Jiráka.

V té době jeho švagr Antonín Janouš náhodou objevil při kácení lesa kvalitní cihlářskou hlínu. Postavil tam v lese cihelnu s menší chalupou pro zaměstnanou rodinu. Nejdrívě si přestavěl vlastní hospodářské budovy, potom dodával cihly na výstavbu nové školy a dalším zájemcům. Kyní se

stal vesnickým starostou Bohumil Zedník, který vynikal svými organizačními schopnostmi značnou mírou k všestrannému rozvoji vesnice. Totiž nastala druhá fáze výstavby, kdy dřevěná obydlí ustupovala zděným domkům. Běžně přesídlenci měli střední předsín, velikou kuchyn, jednu nebo dvě malé ložnice, velikou jídelnu, zejména pro větší počet hostů a také komoru se sklepem.

Další řemeslníci přicházeli z okolních vesnic. Rodina Stránských, otec byl původně vyučený švec, se nastěhovala k Antonínu Svítkovi /Chalupeckému/ a to do místnosti výminku.

Po Peterkových, kteří v Mlýnově získali větší truhlářskou živnost, nyní bydlela rodina Vojtěcha Vodičky, který byl šikovným sedlářem a také dovedl zhotovit zimní filcovou obuv.

Nato se přestěhovali rovněž do Mlýnova i Kořánovi, kteří tam začali provozovat strojní a mechanickou dílnu. Jejich chalupu si koupil Jaroslav Šalamoun pro svoji matku a sestry.

V roce 1899 se odstěhoval z vesnice také Karel Novák a jeho domek s obchodem koupil Jan Bárta, původním povoláním truhlář, který se oženil s Bětuškou Nejedlou z Dubna. Jeho otec pocházel z Katusic u Bělé pod Bezdězem v Čechách a přesídlil s rodinou do Semidub. Nyní rozšířil sortiment zboží a později měl výčep piva a lihovin. Byl také vynikajícím řemeslníkem, neboť sám si zhotovil dřevěné kolo, které v této době bylo vzácnou novinkou v širokém okolí.

V roce 1901 začíná kolem vesnice výstavba šterkové silnice, směřující z odbočky Dubno - Rovno na Luck. Na této se přímo u vesnice vyjímá dlouhý dřevěný most, který překlenul vysoké břehy protékajícího potoka, jež pramenil někde na lukách u lesa. V této době objevil Antonín Prokop na svém poli, směrem k panskému lesu, bohaté naleziště písku. Takže pro větší úsek silnice dodával tento podkladový materiál. Proto staří usedlíci pojmenovali tuto "Prokopova silnice". Vesnice získala dobré silniční spojení, asi tři versty směrem na Luck byla křižovatka Mlýnov - Rovno a Dubno - Luck u které byla postavena budova "budka" pro zaměstnance silniční správy. Současně tato silnice se stala důležitým strategickým bodem v širokém kraji.

V těchto letech se projevuje značný úbytek českých průkopníků. Stěhuje se rodina Svítkova /Posel/, která si koupila větší hospodářství v Novostavcích u Rovna. Dosávací hospodářství převzal Václav Šalák, původně kovář.

Rodina Koušková se stěhuje na Krupu a tuto hospodářskou usedlost získává David Sebal, ukrajinské národnosti.

Rodiče Křížovi sice zůstali na výminku u nového majitele budov, jimž se stal Kondrát Klimjuk, ukrajinské národnosti.

Další průkopníci Cívkovi prodali svůj majetek rodině Marcela Klimjuka, která pocházela z ukrajinských Podhajec.

Také vdova po Šroeckém se odstěhovala k synovi do Dorostaj a její chalupu se stavebním pozemkem získal Andrej Vaskevič, ukrajinské národnosti.

Další výstavba samostatných chalup se projevila mezi nově postavenou silnicí a hlavní cestou.

Do vesnice se přistěhoval další řemeslník Jaroslav Pokorný, který postavil nejdříve pro vlastní rodinu chalupu a kolářskou dílnu přímo vedle vjezdu na silnici. Potom kousek níže další dřevěnou chalupu pro svoji matku a sourozence.

Dole za Pokorných zahradou, začali stavět také dřevěný domek sourozenci Šaškové, kteří pečovali o svoji matku. Přistěhovali se z Dorostaj.

Kousek za silnicí, směrem na Dubno; si postavil jenom chalupu na poli Uhlířových Blažej Ptáček, který se svoji manželkou pracoval u hospodářů.

Za koblínskou křižovatkou mezi silnicí a starou cestou si koupil kousek pozemku Vojtěch Vodička, který tam postavil dřevěný domek s menší dílnou, neboť na bývalém místě došlo k přestavbě hospodářských budov novým majitelem Pavlem Klimjuken /Marcelovým/.

Vedle Vodičkových si postavili Petříkovi menší domek. Jejich otec byl původním povoláním švec.

V roce 1905 se zúčastnil rusko-japonské války Josef Uhlíř, který v té době vykonával základní vojenskou službu a po skončení této se vrátil domů úplně zdrav.

V témže roce prodává svůj majetek Václav Janouš, který odjíždí se svojí rodinou do Kalugy u Moskvy, kde později měl značně větší hospodářství. Novým majitelem se stává Antonín Pokorný, který měl hospodářské stavení přes cestu, které kupuje narast horďujuk, jehož otec měl hospodářství v ukrajinských Podhájcích.

V následujícím roce se také stěhují Loudovi, jejich hospodářská stavení, včetně menšího skladiště obilí při domácím mletí černé mouky, získává další ukrajinská rodina - Šavko Klimjuk.

Tudíž v krátké době se nastěhovalo do české vesnice celkem sedm ukrajinských rodin, které se věnovaly výlučně zemědělství.

Snad v roce 1906 dochází k největšímu požáru v ukrajinských Podhájcích, kdy dřevěné stavby, kryté jenom slámou, lehly popelem a jen několik okrajových usedlostí zůstalo nedotčeno ohněm. Po tomto neštěstí řada českých usedlíků se rozhodla urychleně provést přestavbu dřevěných budov, zejména stáje pokrývali taškami a domy plechem.

Dochází k vybudování dalších cihelen a to u silnice na pozemku Horových, na polích Antonína Prokopa pod panským lesem a na polích Antonína Jiráka u koblinského katastru.

Horovi měli tolik cihel, že se pustili do stavby jednopatrové budovy příštího mlýna a to blízko cihelny. Tato rodina pamatovala i na zatímní ubytování dělníků, takže na druhé straně koblinské křižovatky postavili přízemní dům. Po skončení prací na stavbě mlýna si tento dům koupil František Chlouba a potom zřídil si tam strojně-zámečnickou dílnu. Mlýn dali do provozu asi koncem roku 1910 a ve strojně topili dřívím. Stejným směrem elektrického proudu využívali k osvětlení provozních budov a okolních domků.

Další potomci průkopníků zakládali nové rodiny, naproti tomu původní již odpočívali na českém hřbitově, který byl umístěn blízko silnice na obecním pozemku.

Život běží dál a tak, aby se tolik pozemek nedělil, předává Antonín Svítek /Chalupecký/ větší polovinu majetku synu Alexandrovi, který původně měl křestní jméno Franc, a Josefovi kupuje dále ve vesnici usedlost po Ríhových. Tudíž dolním Svítkům se začalo říkat "Dolejší" a na původním místě "Francovi".

Řada českých rodin hledala štěstí v dobře prosperujícím obchodě. Proto si Jan Trnovec otevřel v Dubně hospodu a po nějakém čase se rozhodl prodat vesnickou usedlost. Tuto si koupil Vladimír Svítek, syn Josefa Svítka /Chalupeckého/ a na starém místě zůstal hospodařit jeho bratr Antonín, aby se příjmení nepletla, tak od této doby to bylo "u Vládů" a "u Tonů".

Také vdova po tragicky zemřelém Antonínu Janoušovi se odstěhovala do Dubna a její majetek obhospodařoval bratr Bohumil Zedník.

Snad v roce 1911 odchází z vesnice učitel Žuk, aby se věnoval výlučně církevnímu povolání jako farář. Jeho místo přebírá V. Pilatovski a od roku 1913 učitelka Pašinská.

Do poklidného života vesnice dolehla poplašná zpráva, že Rusko se zapojilo po boku spojenců do I. světové války a také vypovědělo válku mocnářství Rakousko-Uherskému. V rámci mobilizace odchází na frontu téměř všichni mladší hospodáři. Pouze Václav Šašek, který byl v této době starostou, zůstává doma. V dalším válečném roce, asi po 30. srpnu 1915, ruská armáda po předchozích úspěších v Haliči ustupuje.

Za vesnici na pravém břehu řeky Ikvy vesničané za dohledu ženistů kopou obranné zákopy. Rakouská vojska obsazují sídelní město gubernie Luck a podél řeky Btyr a přítoky Ikvy až po "Chorupanské vršky" zaujala svá postavení. Začíná zdlouhavý bojový zápas. Na polích zůstává v mandelích téměř celá úroda, neboť vesnice je denně ostřelována rakouským dělostřelectvem. Všechny dvory a zahrady byly plné ruského vojska a dále na obecním pozemku a také v zahradě Josefa Svítka /Dolejšího/ zaujaly bojové postavení i baterie ruského dělostřelectva. Nad vesnici se objevila průzkumná rakouská letadla. Začíná evakuace většiny obyvatelstva, zejména žen a dětí.

Rodina Antonína Pokorného odjíždí do Rožďestvenného za Kalugou, kde měl majetek jeho bratr Tichon Pokorný a byl povolán do vojska. Také matka Salamounová s dcerami odjíždí do Kijeva.

Frontové boje skončily tady až po devíti měsících, kdy přeorganizovaná Brusilová armáda dobyla zpět asi v červnu 1916 ztracené pozice u Lucka a postupovala opět do Haliče.

Lidé se začali vracet do svých domovů, ale ztráty na lidských životech byly zaznamenány jak z řad vojáků, tak i místních obyvatel. Na podzim roku 1915 zahynuli při ostřelování vesnice Karel Svítek, který se přiznal k vdově po Janu Bártovi a jedna žena polské národnosti.

Do rakouského zajetí se dostali čeští vojáci Justýn Šalák a Vladimír Kříž, který krátce před frontou se nastěhoval se svými rodiči k Václavu Svítkovi /Veltěskému/.

Z české vesnice byl zraněn Václav Višner a Šiško Vasil, který byl ukrajinské národnosti.

Domů z války se nevrátili Josef Pokorný a syn Jaroslava Karel Prokop, bývalý rodák - učitel.

U několika hospodářů zůstali pracovat rakouští zajatci - Češi, ale po vytvoření českých ležijí v Rusku odjeli do Kijeva, aby vstoupili do nové tvořících se pluků.

Jaký to byl zvláštní pocit setkat se s někým z bývalé rodné vlasti, povídat si a třeba zavzpomínat pod kobatými stromy ovocných sadů. Totiž letní večery lákali vesnickou mládež "chasu", aby se scházela po těžké celodenní práci. Serenáda tisíců žabích skřeků doprovázela lidové písně při doprovodu harmoniky, kytary i trubky. Do vesnice přicházeli sloužit chlápci a dívky, české nebo ukrajinské národnosti. Selský synek spával s chasníkem v maštali, neboť museli pečovat o to nejcennější pro hospodáře - o koně. Vlastně každá svatba končila krkolomným předjížděním, někdy to vyhráli grošáci a někdy naopak hnědáci. Svatba byla ve většině případů jen vyvrcholením námluv, kdy si rodiče plácli při stanovení věna a potom v církvi následovaly tři ohlášky. Při svatbě byl přítomen vesnický "družba", který přednášel před požeňáním nevěsty nebo ženicha slavnostní projev. O svatbě se ženich musel vyplácet, hodovala vesnice několik dnů, neboť každá rodina něco přinesla na svatební stůl. Pozemky se dělily, rozšiřovaly, nebo také se děti vyplácely /chudší nevěsty dostávaly 1000 - 2000 a bohatší i více zlatých rublů/. Hlavním finančním zdrojem bylo pěstování a prodej chmele. Okolní lesy chránily porosty před silnými větry a tak někteří hospodáři měli i několik chmelnic /jedna chmelnice měla 50 - 60 kop/.

K tomu účelu stavěli speciální sušárny chmele a na podzim si obchodníci, většinou to byli Židé, odváželi vonavou zelenou úrodu k dalšímu zpracování do síroven v Dubně.

Snad v roce 1917 se přiznal k Zedníkům bývalý ruský důstojník a syn správce velkého statku, Jozef Górski, který byl polské národnosti. Vzal si Marii, která obdržela věnem větší část bývalé usedlosti.

Další její sestra Anna Zedníková se provdala za Josefa Albrechta, který pocházel z Mirohoště. Jeho otec přesídlil z Kátné hory a dědeček byl zemským radou v Praze. Postupně začali společně hospodařit na bývalém majetku Antonína Janouše, kde si Bohumil Zedník vymínil výmínek.

V roce 1918 nastupuje do školy další nový učitel Makarij Ivanov Piroženko, jeho přítomnost posílila zájem žáků o vzdělání i z okrajových částí ukrajinské obce Koblín a Ivane.

V témže roce odjíždí z vesnice do Závidova Alois Jirásek, který si tam koupil větší statek. Pole a veškeré stavby převzal jeho synovec Vladimír Jirásek, který současně od svého otce dostal prosperující cihelnu.

Průběh ruské revoluce měl nepříznivý vliv na postavení ruských vojsk v Haliči. Proto dochází v březnu 1918 k uzavření brestsko-litevské mírové smlouvy, ale před tím vstupují německá vojska do Kijeva na podporu dočasně vytvořené ukrajinské centrální rady. Takže otázka západního Volynska a části Haliče se Lvovem, kde Ukrajinci tvořili většinu obyvatelstva, nebyla

zatím dořešena.

Tato celková politická situace se neblaze projevila v hospodářském postavení Volynska, peníze neměly stabilitu, Kerenského ruble vystřídány ukrajinskými hrivnami a převažoval pokoutný obchod.

Dnem 3.5.1919 je vytvořeno samostatné Polsko, které využívá vnitřních nesnází revoluční bolševické vlády v Rusku a snaží se, aby východní hranice svého nového státu posunuli co nejdále na východ. Totiž polská menšina byla rozptýlena v sousedství národopisného Polska, hlavně velkostatkáři a měštanské vrstvy těmito snahám byli nápomocni. Došlo ke sporu mezi Poláky a Rusy, který vyvrcholil konfliktem na jaře 1920.

Začátkem září 1919 přichází do vesnice na pomoc jako druhý učitel Kazimierz Lianczyński, který vyučoval polský jazyk asi po dobu dvou let.

Po dlouhých průtazích byla podepsána v Rize dne 18. března 1921 mírová dohoda mezi Polskem a Ruskem, podle níž byla stanovena hranice mezi oběma státy od západní Dviny, západně Polecka směrem jihovýchodním na řeku Zbruč a po ní k Dněstru.

Takže nyní obec Podhájece byla na území svěřeném správě Polska a k sovětským hranicím na východ bylo asi 60 km. Je vytvořeno Volynské vojvodství se sídlem v Lucku, poviat Dubno /újezd/ a gmina Młynów /volost/.

Správní orgány zahajují svou činnost a v českých Podhájcích zůstává nadále starostou, nyní "soltysen", Josef Svítek /dolejší/ a vůjtem gminy je zvolen Vladimír Svítek /Vláda/.

Jelikož české děti ve škole představovaly jen menšinu, tak se na této čtyřtřídní obecní vyučuje ukrajinsky a povinným jazykem se stává polština.

Poválečná léta přinášejí v kraji značné hospodářské oživení a tím i růst zemědělské produkce. Pěstuje se ve větším rozsahu pšenice, ječmen na pivovarnický slad a pověstný chmel. Také v živočišné sféře se jeví potřeba vyrobit více vepřového a hovězího masa. Dobrá finanční situace umožňuje zemědělcům nakupovat modernější hospodářské stroje, sekačky obilí se snopovazy, mlátičky s čističkami obilí, secí stroje atd. Střechy domů pokrývají zinkovým nebo černým plechem, železná vrata se zinkovým pletivem nebo natřené "blankové" ploty zdobí dvorečky. Bryčky a jízdní kola se stávají běžnou potřebou vesnice.

Takže vesnice opět normálně pracuje, probouzí se v ní kulturní a společenský život.

Také pokračuje další zástavba jednotlivých pozemků. Do dřevěného domku na zahradě Václava Šaška, který dříve obývali jeho rodiče, nastěhovala se židovská rodina Moškova, jež začala provozovat tak potřebný na vesnici sníšený obchod.

Na druhém konci této zahrady v sousedství Marasta Kordijuka začal se rysovat rodinný domek Václava Maulera, který se přistěhoval ze Zdobunova a byl to vynikající universální řemeslník, skoro se zlatýma rukama. Dovedl truhlářské, mlynářské, zeďnické, sklenářské, zámečnické práce a rovněž mohl být holičem.

K Vodičkovým se přiženil Adam Bajbura, který se specializoval na stolařské práce a výrobu mlýnků a čistícího zařízení.

Na druhé straně silnice naproti Šišků si postavil dřevěný, ale úhledný rodinný domek Václav Pokorný, bratr koláře Jaroslava. Jmenovaný se vyučil také v tomto oboru, ale dovedl dělat i klempířské práce. Mimo toho obospodařoval kousek polí.

Jaroslav Pokorný se odstěhoval na Máslenku. Jeho domek si koupil Filip Korobej, vyučený švec, z ukrajinských Podhájec. Tučil v katastru české vesnice bydlelo již osm ukrajinských rodin.

Za obecním pozemkem "na výhoně" si postavil menší domek Šája Vajner, židovského původu, jehož příbuzní bydleli v Młynově.

Vesnice měla zase potřebné řemeslníky, takže třetí generace prákopníků mohla uskutečňovat smělé zaměry svých předků.

Zima byla dobou řádného odpočinku po celoroční práci, ale také časem

veselí a různých spolkových činností. Masopust zakončili vždy průvodem maskar a hlučným bálem. Muzikanti přicházeli hrát z Dorostaj nebo Ludchar-
dy. Proto se situace změnila příchodem Josefa Albrechta. Jmenovaný byl
všestranným muzikantem a brzy vytvořil vesnickou kapelu, která často vy-
hrávala na "Josefa" i na zámeckém nádvoří v Mlýnově, kde byl středem po-
zornosti patnáctiletý klarinetista Josef Uhlíř, syn Václava.

Samozřejmě neděle měly svůj věžitý program. Dopoledne se konala mše v
nové pravoslavné církvi v ukrajinských Podhájcích, neboť původní byla zni-
čena v době I. světové války. Parář Lotocki dojížděl z Aršičína. Ženy cho-
dily vždy odpoledne na přátelské návštěvy "otáčky", kde nechyběly dobré
české buchty s mákem a koláče. Naopak muži šli do hospody, kde se hrály
karty jako "darda", "ferbl" a jiné. Také někteří navštívili biliard, nebo
v létě kouleli kuželky. Přitom ochutnávali pivo a domácí klobásy.

Velikonoční svátky "červené" se vyznačovaly tím, že se na stolech obje-
vily překrásné kraslice, ale na pomlázku byla vejce obarvena v cibulovém
roztoku. Pomlázka byla hlučná a hlavně děti měly radost z vajíček. Lidé si
blahopřáli slovy: "Christos voskres" a "voistinu voskres".

Další "zelené" svátky se oslavovaly koncem jara a to podle pravoslavného
zvyku, kdy se místnosti potrousily zelenou říční "lepechou". Mládež stavě-
la májky, vysypávali cestičky pískem nebo pilinami jako projev vztahu mezi
milenci. Také se někdy objevila část vozu na střeše, také vyměňovali poma-
lované koně. Stávalo se, že legrace přerostla v dlouhotrvající nevraživost.

Dožinky po sklízení obilí nebo dočesná po otrhání posledního štoku chme-
le se konaly samostatně a vyvrcholily zábavou, ale později se společně
oslavovaly. Na církevní svátek "Kazanská" se konalo koncem října tradiční
české posvícení. Hromadné zabijačky, různě upravená drůbež, plné mísy cu-
kroví a malých koláčků. Sjeli se příbuzní a hosté z okolních vesnic, zača-
lo hodování a obyčejně večer se šlo na posvícenský bál. Druhý den odpoledne
děti zahájily "pěknou" tanečky z "české besedy". Tuto nacvičovaly v taneč-
ním kroužku u Albrechtů, neboť tam měli prostornou kuchyni a skvělý kapel-
níkův doprovod. Tančovalo se mnohdy až do ranních hodin. Výtěžek z tombol
se zasílal na účet České matice školské v Lucku. Třetího dne vyhrávali mu-
zikanti "sousedskou", ale postupem času hostů ubývalo a domácí již toho
měli dost, proto posvícení zkrátily na dva dny.

Vánoce se oslavovaly podle starého kalendáře o 13 dní pozadu. Štědrove-
černí večere v jednotlivých rodinách započali, když ponocný v předsíni za-
troubil na lesní roh a přednesl sváteční blahopřání. Potom převzal od hos-
podyně výslužku, sestávající z věnočky, koláčků, jablek a vlašských ořechů.

V roce 1926 se vrací ze Sovětského svazu běženci z války. Rodina Anto-
nina Pokorného od Moskvy a začíná hospodařit na původním statku.

Z Kijeva se vrací Antonie Kučová roz. Šalamounová, která se tam provdala
za českého zajatce - legionáře. Přivezli s sebou dvě malé holčičky a roz-
hodli se natrvalo odcestovat do Československa.

V témže roce nabývá významu spolek dobrovolných hasičů, který si staví
na obecné péči uprostřed vesnice hasičskou zbrojnici a vybavuje jí potře-
bná zařízení, včetně stříkačky pro kolský potah. Je vytvořen výbor, a to:
Antonín Svátek /Tona/, Josef /Brantíšek/ Prokop a Jaroslav Šalamoun. Čestné
místo předsedy vykonával Antonín Prokop, funkci náčelníka Josef Albrecht a
cvičitelem byl Vladimír Barta. Dobrá připravenost družstva byla oceněna v
celopovjatovém přeboru v Jabně v roce 1929.

V letním období se pořádá hasičský den v prostorách zahrady Josefa
Prokopa, kde účinkovala vesnická kapela a konaly se dětské hry s věcnými
odměnami po vyhlášení vítězí.

Také na poli kulturním je zaznamenán pokrok, kdy řada rodin si předpla-
tila odběr "Krajanských listů", vydávaných v Lucku redaktorem Jos. Páitíkem,
také skvělé kalendáře a další časopisy z USA, např. "Pražsky ilustrovaný
zpravodaj", "Listy" atd. Tato osvětová činnost přispívá k tomu, že se pro-
střednictvím ochotnického divadla připravují některé divadelní hry Josefa

Kajetána Tyla. Mimořádnou zásluhu na zrodu a úspěchu tohoto spolku měla Marie Prokopová, jako režisér a Vladimír Bárta, vedoucí technické výpravy. Mladí hráli se zápalem, zejména Máníčka Šašková uchvacovala diváky svým hereckým nadáním. Jako nejzdařilejší divadelní hra "Shledání", pojednávající o osudu českého zajatce a také "Furianti", příběh z českého venkova. Tyto hry se musely také opakovat ve vedlejší vesnici Dorostaje.

Od roku 1926 učí na škole Marie Poliščuková, která pořádá pro děti posledních ročníků zdařilé školní zájezdy na významná místa v okolí Křemence. Dosavadní vesnický ponocný se odstěhoval a na jeho místo nastoupil Václav Mazánek, který naposledy bydlel se svou rodinou ve Straklově.

V Rovně byla otevřena náborová kancelář uchazečů o vystěhování do Ameriky. Dne 21. května 1929 odjíždí do Kanady rodina Václava Uhlíře, kde měla možnost si koupit větší farmu. Všichni hospodáři se rozloučili s touto rodinou skleničkou piva před hospodou. Další rodina Jana Šašky hledala štěstí v Argentině, ale asi po půl roce se vrátila zpět, neboť prý podnikání tohoto kontinentu nevyhovovalo jeho manželce.

V roce 1931 postihuje vesnici živelná pohroma, kdy po tropických vedrech přišlo krupobití. Totiž kroupy padaly o velikosti ptačích vajec, takže větší část slibné úrody a ovoce byla zničena.

Vyvrcholením velké hospodářské krize v Polsku bylo propuštění dělníků z textilního průmyslu. Denně přicházejí desítky nezaměstnaných, které hospodáři jsou povinni nechat přespat a dát jim jídlo na cestu. Někteří z nich se snaží získat nějaké ty peníze prodejem textilních výrobků a upomínkových předmětů.

V roce 1932 zapůjčuje Česká matce školská v Lucku asi 350 knih pro čtenářskou obec, jedná se převážně o beletrii a historická díla. Každým druhým rokem dochází k obměně těchto knih a tak se postupně čtenářská základna rozšiřuje. Evidencí knih je pověřena rodina Bártova. Právě u nich se večer poslouchá stanice Praha, koncerty, dechovky, ostatní pořady a vysílání. Velmi často posluchači stojí až v předsíni.

Podle starého zvyku vesnice měla svého "družbu", který nesměl chybět na svatbě. Tuto čestnou funkci vykonával dlouhá léta Antonín Chloubá, velice dobrosrdečný a rozvážný člověk. Právě on přednášel ceremoniální řeč k ženichovi a jeho rodičům před udělením "požehnání" a rovněž tak u nevěsty. Pořádná veselka se neobešla bez muzikantů a ti čekali na pokyn družby, že se ženich vykoupil a může začít veselice. V tomto roce přebírá čestné posláním družby Vladimír Bárta.

Rodina Stránských, která naposledy bydlela v chalupě bývalé usedlosti Aloise Jiráka, přestěhovala se do vlastního domku u silnice za "výhonem" vedle chalupy Nečiporů. Totiž syn Josef hodlá se oženit a má zájem provozovat ševcovské řemeslo.

K Nečiporům se přiženil Karl Müller, německé národnosti, původním povoláním švec.

V roce 1933 přišel do vesnice další nový ponocný Štěpan Kozlovski, polské národnosti, ale celá rodina hovořila český.

Téhož roku byla dána do provozu družstevní mlékárna se sídlem v polské obci Bortnica, která byla vzdálena asi 5 km od české vesnice. U hospodáře Antonína Pokorného byla k tomu účelu upravena místnost k odstředování mléka, neboť měl zásobu ledu, který se používal k chlazení vody v odstředivce. Ranní příjem mléka a evidenci jeho tučnosti prováděla rodina Bártova, která k večeru vydávala objednané podmásli nebo máslo.

Do vesnice přivezli několik prasnic k založení chovu prasat - anglických bekónů, vhodných pro konzervářenský závod v Dubně, který zahájil novou výrobu. Odstředěné mléko a podmásli urychlují vývoj selat a potom prasat. Pro zemědělce to byl nový zdroj příjmu, kdy za 1 kg živé váhy při hmotnosti do 100 kg prasete mohli obdržet 1.-- zlotý /asi 4.-- Kčs/.

Dalším soltysem po Antonína Svítkovi /Tonovi/ se stal Vladimír Bárta. Snad v roce 1935 si postavil mezi mlýnem a usedlostí Vasilu Šišky domek.

s kovářnou Fránek Štemplovski, kovář, polské národnosti. Oženil se s Marií Salamounovou, která tam dostala věnem kousek polí.

V roce 1937 prodává svůj majetek Josef /František/ Prokop, který měl možnost si koupit větší výměru polí z panského majetku, nacházejícího se na Zborové u Českého Malína. Dosavadní hospodářské stavení a kousek polí za humny si koupila rodina Bártova.

Jejich původní hospodářskou usedlost si koupil Jan Rébl, původním povoláním mlynář, který se oženil s Emilií Horovou. Současně převzela rodina Réblova dosavadní knihovnu čtenářské obce.

Na další období byl zvolen soltysem Josef Albrecht, který zprostředkoval veškerý styk se správními úřady.

Za silnici mezi mlýnem a domkem Anny Ptáčnickové byl vybudován nový hospodářský objekt, kam se nastěhoval ženatý syn Josefa Svítka /Dolejšího/ Antonín.

V roce 1938 rodina Bártova zřizuje ve svém domě provozní místnost pro odstřečování mléka a zabezpečuje její další chod. Předcházející pracoviště u Pokorných bylo zrušeno.

Do vesnice se nastěhoval s manželkou starší polský učitel, neboť dosavadní učitelka odešla do penze. Děti, které dokončily vesnickou školu a chtěly dále pokračovat, musely chodit do školy v Mlýnově, Ivani nebo až v Dubně. Na vysoké škole zemědělské ve Lvově studoval Mikuláš Pokorný a Anna Šašková. Na reálném gymnáziu v Dubně studovali sourozenci Vladislav a Jadwiga Górski, Helena Albrechtová. Na ochodním gymnáziu v Lucku studoval Vladimír Barta a na podoconém v Dubně Fanyňka Šašková a Tadeáš Górski. Na střední škole ve Zdobunově také Jiřina Svítková /Veltěských/.

Další zvláštností vesnice bylo to, že Vladimír Jirásek vybudoval vedle hospodářských budov, podél cesty ve vesnici, velkou chmelnicí, která byla vždy ověncena nádhernými štoky "zeleného zlata", což bylo zároveň reklamou exportní suroviny.

Podzimní měsíce byly nevítaným hostem, neboť selské povozy se ořily až po nápravu, zejména v dolíku byla cesta nejhorší. Proto se hospodáři a ostatní občané vesnice rozhodli pro stavbu šterkové silnice. Finanční rozpočet byl stanoven na tři roky, do té doby měly být vyhotovené chodníky kolem plotů a proveden rozvod elektřiny pro světlo. Z tohoto plánu se podařilo zajistit pouze zhotovení jedné třetiny silnice, která překlenula nejhorší úsek a vedla až k usedlosti Vladimíra Jiráska.

Psal se rok 1939 - jako každým rokem byl masopust ukončen maškarním cálem, nejzdařilejším vůbec, ale také posledním. První cenu získala dvojice masek - cikán a cikánka. Sálem u Jirásků zazněla tesklivá melodie tanga "Cikánko ty krásná ...". Byla půlnoc, masky všichni odložili, mladinka Helerka Albrechtová představovala cikánku a Zofie Bártová, středních let, pravého cikána. Pořadatele provedli sbírku a část výtěžku z tombol poukázali na účet České matice skolské v Lucku.

Jaro přineslo lidem radost, ale současně bolest a nejistotu. Okupace Československa vzrušila i krajské spolky na Volyni. Totiž řada českých učitelů musela opustit školy a vrátit se domů, neboť protektorátní úřady jim nechtěly povolit pobyt při výměně cestovních pasů. Projevuje se předválečná psychóza a na zahradách se kopou protiletectké kryty. Lidé ukrywají jízdni kola a cenné věci. Vyhlášená mobilizace postihuje téměř všechny, neboť armáda potřebuje auta, kola, povozy a koně. Důstojníci v záloze nastoupili službu. Očekává se napadení Polska ze strany fašistického Německa. Jestli v měsíci srpnu se uskutečnily dva zájezdy podhajeckých občanů do hlavního města Varšavy a námořního přístavu Gdyně. Námořníci mají pohotovost, ale podhajecký rodák Vladislav Górski, který vykonával základní vojenskou službu, byl uvolněn na jednu hodinu, aby se na břehu setkal se svými příbuznými. Do vesnice evakovali z Varšavy celé ministerstvo financí, z obchodu rychle míjí zásoby potravin a jiného zboží.

Dnem 1. září 1939 bylo Polsko napadeno - začala oficiálně II. světová válka. Polský rozhlas potvrdil zprávu, že 3.9.1939 se čsl. batalion v Krakově pod velením Ludvíka Svobody zapojil do bojů proti okupantům.

Dne 17. září 1939 přelétávají sovětská bojová letadla nad vesnicí západním směrem, silnice od Dubna je přeplněna vojskem. Dochází k obsazení Západní Ukrajiny a Běloruska až k řece Bug postupující Rudou armádou.

Snad po dvou týdnech se postupně vrací polští běženci zpět domů, ale některé rodiny volí cestu na Rumunsko. Také čsl. letci, kteří pracovali na polských letištích jako mechanici, se skrývají u krajanů na Volyni. Někteří z nich usilují se dostat také přes Rumunsko na Západ. Do konce roku platí ještě polská měna, ale obchody zejou prázdnotou. Ve škole pokračuje vyučování podle dosavadních osnov.

V Podhájcích je vytvořena vesnická rada /silrada/, jejíž předsedou byl zvolen Anton Putij, která měla kancelář v domě Antonína Pokorného.

Podle uzavřené smlouvy odjíždějí koncem roku do Německa tři smíšené rodiny a sice: Karla Müllera, on byl němec, manželka ze smíšeného manželství a tchýně německé národnosti, Jan Ptáčník s rodinou a matkou, která byla němka a Ludvík Petřík s dětmi a manželkou, která byla německé národnosti.

Začátkem roku 1940 dochází k přestavbě ve školství. Jsou zřízeny školy s všeobecným vzděláním - sedmitřídní a s úplným středoškolským vzděláním - desetiletky. Vyučovací jazykem se stává ukrajinština a povinným ruský jazyk. V podhajecké škole se vyučuje jen do páté třídy a nastavbu jsou děti povinni absolvovat na Ivani nebo v Mlýnově. Do vesnice se stěhuje s rodinou učitel Vladislav Lenčík, který předtím vyučoval na polské škole.

Je zavedena nová měna "ruble", soukromé obchody byly zrušené a pro několik vesnic byla otevřena v Podhájcích "KOOPELATIVA", kterou umístili v domě u Bártů, její předsedou se stal Voločka Dzur z ukrajinské vesnice Uzlíjov.

Po žních začíná přesvědčování zemědělců, aby společně začali hospodářit kolchozním způsobem. Když se nepodařilo po delším přesvědčování získat potřebný počet "srednáků", o vesnici projeví zájem i oblastní orgány, které se také zúčastnily závěrečného jednání. Menší část vesničanů předává svůj dobytek a koně ke společnému ustájení. Jsou stanovení skupináři - brigádýři, kteří měli zodpovídat za jednotlivé úseky živočišné a rostlinné výroby. Zkušený zemědělec Justýn Salák se stal brigádyrem se zaměřením na ošetřování chmelnic. Předsedou kolchozu byl zvolen Korobej Filip, původním povoláním švec, jehož rodiče měli menší hospodářství v ukrajinských Podhájcích.

Je neděle 22. června 1941, svítá ... Na blízkém letišti v Mlýnově je slyšet výbuchy pum, nad vesnicí zakroužilo cvičné sovětské letadlo. Směrem k Dubnu je opět slyšet hukot letadel a potom detonace z letiště Torčín. Do silrady přichází telefonická zpráva, je vyhlášena mobilizace osob od 18 do 50 let života. Německo porušilo dohodu o neutočení - Sovětský svaz byl napaden. Před polednem přelétává od Lucka po silnici německý "messerschmied", přerušuje za mostem kulometnou palbou veškeré telegrafní a telefonní spojení na sloupech.

V pondělí odchází směrem na Rovno rodina Filipa Korobeje, rodina Antona Putije a Voločka Dzur, který žil sám po rozvodu.

Ve středu ráno je slyšet střelbu u nedaleké křižovatky silnic od "Budky" Kolem vesnice projíždí první sled motostřelecké jednotky německé armády směrem na odbočku silnic Dubno - Rovno. Za vesnicí u koblinského lesa je slyšet výstřely z pušek a potom dávky z kulometů a samopalů. Snad za čtvrt hodiny se německá kolona pohnula vpřed. Zvědavost chlapců z vesnice a možná i touha po dobrodružství vyhnala několik odvážlivců na kolech na místa střetnutí. Hrůzostrašný obraz je žene zpět, stále vidí rozježděný lán dozrávajících žita a v něm asi celé družstvo postřílených nováčků - rudarmějců, včetně s jejich mladším lejténantem. Pravděpodobně to byli vojáci z dubenské posádky a tato zpráva se rozšířila po celé vesnici, všichni napod-

zim narukovali branci i z české vesnice. V Rudé armádě vykonávali základní vojenskou službu: Vladimír Uhlíř, Alexandr Šalamoun, Antonín Pokorný, Vladimír Herman a Michail Klimjuk /Savko/, ukrajinské národnosti.

Ve čtvrtek dorazila do vesnice větší kolona německých vojáků, mají prý zde naplánovaný den odpočinku. Navzájem si sdělují dojmy z dosavadního průběhu bojů a úspěšné bleckové války, jsou přesvědčeni, že za několik týdnů budou v Moskvě.

Po jejich odjezdu se ustavují správní orgány. V Mlýnově byl dosazen rajonní a v Dubně okresní "landwirt". Oba byli důstojníky německé armády a úzce spolupracovali s veliteli vojenských posádek. Měli možnost koordinovat činnost správních civilních orgánů a ukrajinské nacionální policie.

Do vesnice přivážejí lidé plný nákladník satstva a bot. Dělají výměrný obchod za teplé sovětské "fufajky" a teplé filcové boty "válenky", požadují slaninu, uzeniny a mouku. Pravděpodobně nepočítají s válkou v zimě a likvidují bývalé sovětské skladiště na letišti v Mlýnově.

V Podhájcích je zdánlivý klid, ale v Dorostajích a v Českém malině policie /UNP/ řadí, docela popravili řadu drobných funkcionářů vesnické samosprávy, kolchozu a kooperativy.

Lidé se zaměřili na sklizeň obilí, chmele, brambor a cukrovky. Každý hospodář na svém hospodářství.

Nové správní orgány mají provést soupis výměry polí a stanovit kontingenty pro německou armádu formou dodávek masa, zrní a brambor. Je vydán zákaz zabíjení prasat a telat. Poslední starosta ococe uschoval původní plány pozemků a tak nový soupis byl podstatně menší, kdy větší hospodářství byla rozepsána na ženaté rodinné příslušníky. Tudiž Josef Albrecht se přičinil o to, že sabotážní akce byla zdařila.

Do bytu Antonína Jiráka, který měl rezervní výminek, se nastěhovala rodina Vladimíra Havlíčka, který nastoupil jako mlynář v místním mlýně.

Po novém roce 1942 se provádí sběr kožichů a filcových zimních bot pro německé vojáky na frontě.

Na jaře se vytvářejí ve městech židovská "ghetta" a v nich pracovní skupiny. V Podhájcích jsou evidovány dvě židovské rodiny.

V létě 1942 projíždí po silnici od Lucka kolem vesnice slovenská motostřelecká divize. Vojáci byli v dobré duševní pohodě, snad ani netušili, co je očekává v nejbližší době na frontě.

Vladimír Bárta, který poslouchá na utajeném rozhlasovém přijímači zahraniční vysílání uvítal navázání kontaktů se spojkou české odbojové organizace "Blaník". Začíná pracovat ilegální jednotka č.6, zahrnující Podhájece, Lučhardu a Janovku. Velitelem jednotky /předsedou/ se stala vyrovnaná a odvážná Marie Prokopová, zástupcem velitele /jednatel/ Jan Rézl a spojka Vladimír Bárta pro věci vojenské a hospodářské a jeho syn Vladimír pro ilegální propagandu a bezpečnost.

Ještě v létě dochází k vyhlazení židovských ghatt v Dubně a Mlýnově, tehdy speciální jednotka SS a místní příslušovači povraždili za jediný den přes dvanáct tisíc lidí. Nejspaněilí i satstvo po těchto obětech; upopřádali v Dubně v jednopatrové budově bývalého obchodníka Losaka, doplnkový předvánoční prodej.

Při likvidaci těchto ghatt se zachraňují dva chlapci, jeden byl přímo z vesnice - Lejba Vajner. Druhý chlapec byl synem bývalého obchodníka s obilím, který odešel z Dubna při útěku sovětské armády. Chlapec měl vážné zranění po prstřelu obličejem. O tyto chlapce pečovalo několik osamělých rodin, které se rebály postoupit tak velké riziko až do konce okupace.

Po silnici k Lucku se pohybovala větší kolona sovětských zajatců, kterým německý doprovod dovolil napít se z poteka vody, ale bez odpočinku. Jeden opendilec na to doplatil, německá hlava přestřelila nohu a bez odpočinku musel pokračovat ve vysílajícím pochodu. Na mostě zůstal, však nezapomenutelný stop.

Hopedlin z Luckého tábora bylo propuštěno čemž několik stovek zajatců,

kteří údajně měli ukrajinská jména. Dva z těchto šťastných zašli do vesnice přenocovat a vyprávěli o nelidských podmínkách v táboře, kde téměř polovina zajatců zemřela v důsledku hladu, infekčních onemocnění a nedostatečného oblečení. Když uviděli plný stůl jídla, dali se oba do pláče. K večerí si vzali jenom pečené brambory na loupáčku a trochu sebraného mléka. Bochník chleba a kus slaniny si ponechali na cestu, až prý si zvyknou na silnější strava. Zda-li došli do Kijeva nebo někde v lesích se přidali k partyzánům, to se již nikdo z hostitelů nedozvěděl.

Rodina učitele Lenčika se přestěhovala do Dubna, neboť polské rodiny měly obavy z noční razzie banderovců. Po nějakém čase gestapo zatýká učitele, že prý pracoval v ilegální organizaci. Zatčeným hrozí trest smrti. O silvestrovské noci partyzanská jednotka "Kovpuka", přestrojená do německých uniforem, obsazuje bez výstřelu věznici v Dubně. Vězňové mají jen málo času na rozmyšlení, někteří z nich odjíždějí s partyzány do lesa a další spěchají ke svým nejbližším. Učitel Lenčik má jen kousek cesty do vlastního bytu, má cizí doklady a potřebuje teplé oblečení. Letmo se rozloučí s manželkou a spícím dítětem. Byl jedním z těch, kteří přežili vlastní smrt jen náhodou. Po válce nedočkavě očekával svou rodinu v Polsku.

K Václavu Pokornému přijeli z Okolka u Žitoměru jeho synovci Vladimír a Jarosláv Kutkovi. Také z této vesnice přijela Miluse Krejčíková, která má bydlet u Vladíra Svítka /Vládů/.

Další česká rodina, pocházející z Kijeva, Karel Zápál s manželkou, kteří přechodně bydleli v obci Janovka u Fr. Rampase, se nastěhovala do bytu k Maulerovým. Totiž bratr Rampase Alexandr, který byl členem odbojové skupiny "Blaník", se stal obětí banderovců, kteří povraždili celou rodinu a zapálili hospodářství.

Od září 1943 do ledna 1944 je kolportován ilegální časopis "MLASATEL", který vydával propagační odbor ústředí odbojové organizace. Odbojová jednotka zabezpečila peněžité i věcné sbírky ve prospěch organizace "Blaník". Z peněžitých sbírek lze zdůraznit příspěvek jednotky na stavbu tanků "LIDICE, LEŽÁKI, MALIN" a z věcných - předání hudebních nástrojů pro vojenskou kapelu 3. brigády, potraviny, koně a konské postroje atd.

V měsíci listopadu je vesnice obsazena maďarskými vojsky, která zde setrvala až do 16. ledna 1944, kdy došlo k přímým bojům s prvními sledy postupující Rudé armády. Maďaři postupovali silnicí ke strategickému bodu u Koblínského lesa, ale neprobili se sovětskou kulometnou palbou. Proto se vrátili do vesnice a dali se boční polní cestou směrem na Koblín. Čekala je však další pohroma, kdy desorientované německé tanky, směřující od "Budky" k Poňhájčům, zahájily po nich drtivou palbu z děl. Spousta maďarských vojáků zůstala na rozbahněných polích, především zásluhou jejich spojenců.

Snad celý týden nebyla vesnice obsazena žádným vojskem, když jednoho dne k večeru se ozval rachot příjíždějících německých tanků, které zaútočily od Ivaně pouze na českou vesnici. Vojáci zapálili stodolu Vladimíra Svítka /France/ a Vladimíra Jiráka, neboť se obávali útoku sovětských jednotek. Sebrali vykrmená prasata a zároveň prováděli prohlídky domů. Kutno vyzvednout duchapřítomnost a osobní odvalu Marie Prokopové, ačkoli věděla, že ve sklepě pod domem se skrývá přes 15 osob, s naprostým klidem prováděla Němce po jednotlivých místnostech. V komoře se zastavili před polici, ve které byla plná ošatka vajec. Jejich obličeje poněkud zjihly, využila toho a nabídla, že jim udělá smaženici. Tím skončila prohlídka, šli všichni do kuchyně. Jeden z nich byl asi sudetský Němec, něco doore hovořil česky. Po půlnoci Němci opustili vesnici a byla to jejich poslední návštěva.

Koncem měsíce sovětská vojska obsadila vesnici. Na polích a podél řeky začali vojáci kopat zákopy. Začalo sněžit, ale země nebyla zmrzlá. Jednoho slunečního rána se objevilo nad vesnicí průzkumné německé letadlo, což nevěštilo nic dobrého. Opravdu k polednímu přiletělo asi sedm bombardérů, které za několik vteřin udělaly spoušť. Plné stodoly zabitých a tekce raněných koní po kulometných dávkách. Okna bez skla a značné ztráty lidských životů, zejména vojáků. Ještě štěstí, že většina pum se zavrtila do měkké-

ho terénu, možná i sabotážní práce dělníků v zbrojních továrnách uchránila hodně lidských životů. Jen na dvorku rodiny Bártové napočítali sedm nevybouchlých pum, explodovala pouze jedna před domem.

Při tomto leteckém útoku přišli o život z místních obyvatel oba rodiče Justýna Sařáka. Řada lidí opouští své domovy a hledá přístřeší v okolních vesnicích. Frontové boje zde probíhaly až do počátku měsíce března, kdy sovětská vojska drtivým úderem obsadila značnou část Volyně.

Konečně vytoužená chvíle přišla - do Rovna byla přesunuta z prostoru bojů k doplnění stavů l.čs.samostatná brigáda. Dnem 19.března zahájila tam svou činnost čs.odvodní komise. Již v prvních dnech kolovalo to hřejivé slovo "čeští dobrovolci", takže předcházející odbojová ilegální práce přinesla ovoce.

Také z obce Podhájce se dobrovolně hlásili schopní muži a docela i ženy, aby se stali platnými příslušníky Čs.armádního sboru.

Do čs.vojska nastoupili :

Antonín Svítek/Dolejší/, Vladimír Bajbura, Jaroslav Kutek, Vladimír Višner, Josef Stránský, Josef Herman, Antonín Jirásek, Tadeáš Kozlovski, Alexandr Svítek/Dolejší/, Antonín Svítek/Vládů/, Vladimír Svítek/Vládů/, Mikuláš Svítek/Vládů/, Miluše Krejčíková, Jan Rébl, Václav Jirásek, Mikuláš Pokorný, Vladimír Šalák, Helena Albrechtová, Mikuláš Svítek/Tonů/, Bohumil Svítek/Tonů/, Vladimír Bárta starší i mladší, Josef Albrecht, Josef Svítek/Franců/, Josef Prokop, Vladimír Svítek/Franců/, Antonín Chlouba, Josef Salamoun.

Z Rudé armády byli převeleni do čs.vojska :

Vladimír Uhlíř, Antonín Pokorný - oba Ra v r.1940.

V různých útvarech Čs.armádního sboru osvobozovacích bojů se zúčastnilo celkem 30 příslušníků, z toho 2 ženy.

Po přesunu fronty na území západní Ukrajiny a Polska, život na vesnici se pozvolna normalizuje, ale velmi těžko se shání sklo do rozbitých oken, není plech k vyspravení děravých střeš a vážné zásobování.

Lidé vykopávají uschované obilí a šatstvo, opět se zasévají jařiny a sázejí se brambory.

Do vesnice byli přiděleni dva příslušníci armády, aby vytvořili vesnicovou domoobranu, která by měla chránit "vojenskou komendanturu" a civilní obyvatelstvo před možným nočním přeпадem, přemísťujících se skupin banderovců. Vesnice dodává do vojenských skladů v Dubně potřebné potraviny, které jsou určeny jak pro Rudou armádu, tak i pro zásobování čs.jednotek.

Přestože banderovci vědí, že česká menšina na Volyni je součástí českého národa a bude usilovat o návrat do staré vlasti, zahynou jejich rukou následující občané: Vladimír Havlíček, povoláním mlynář, který pracoval několik let v místním mlýně, Vladimír Jirásek, rolník - tajemník "selsovětu" a Josef Albrecht, rolník, který byl pro nemoc propuštěn z čs.vojska v Rovně s tím, že bude zásobovat potraviny armádu, jako vedoucí "SYLPA".

Po překročení československých hranic v prostoru Dukelského průsmyku neskončilo pro podhájce muže, chlapce a dívky válečné tažení, ba naopak v bojích získali zkušenosti i když někteří na Dukle neunesli psychickou zátěž. Je třeba vysocce hodnotit fyzickou odolnost a osobní odvalu Tadeáše Kozlovského, který jako příslušník 2.čs.paradesantní brigády musel čelit se svými bojovými druhy útokům hitlerovců na úpatí vysokých hor na Slovensku. Nelze zapomenout na obětavost dělostřelců a chrabrost samopalníků. Později při osvobozování Moravy se zapsal do listiny statečných příslušníků tankového pluku Josef Herman. Mezklamali ani ostatní, kteří věděli proč a za koho bojovali ve Svobodovy armádě.

Je konec války - květen 1945. Někteří příslušníci čs.vojska se vrací domů na Volyn, ostatní "Svobodovci" konají svou povinnost v pohraničí, neboť různé diversní skupiny narušují klid a mají podporu v německém obyvatelstvu

Jediným spojením s domovem jsou dopisy, ale i ty v létě 1946 docházejí nepravidelně se značným spožděním.

Děti o něco povyroستly, některé z nich poprvé zasešly do školních lavic. Jsou rády, že se jim tátové vrátili, nebo alespon občas žmoulají obálku a poslouchají, co tam tátové dělají.

Také jsou děti, kterým již tátové nenapiší ani se domů nevrátí.

Na dukelském bojišti položili své mladé životy následující příslušníci Čs. armádního sboru v SSSR :

Antonín Svítek/Dolejší/	nar.1910, ženatý, 1.dítě
Bohumil Svítek/Tonů/	nar.1912, ženatý, 1 dítě
Vladimír Višner	nar.1922, svobodný.

V době Velké vlastenecké války zahynuli v řadách Rudé armády při plnění bojových úkolů a obraně země tito občané :

Vladimír Herman	nar.1919, svobodný,
Alexandr Šalamoun	nar.1919, svobodný,
Michail Klimjuk/Sávko/	nar.1919, svobodný,
Filip Korobej	nar.1903, ženatý, 1 dítě.

Několik občanů z Podhájec - příslušníků Čs. armádního sboru bylo v osvobozovacích bojích zraněno, ale nikdo z nich se nestal práce neschopen a sice :

Vladimír Uhlíř, Mikuláš Svítek/Tonů/ a další, Helena Albrechtová

Psal se rok 1946. Ve smyslu dohody mezi vládou SSSR a vládou ČSR ze dne 10.7.1946 o právu opce a přesídlení občanů české a slovenské národnosti, žijících na území bývalé volyňské guernie, do Československé republiky, byly vytvořeny rayonné komise. Rayonními plnomocníky za československou stranu se sídlem v Dubně byli pověřeni Jiří Morava, Emilie Réblová, Matouš a Dr.Páv a rayonními zástupci za sovětskou stranu Kirjanov, Lucenko a Vasilij.

Přesídlení bylo dobrovolné a přihlášky se měly podat do konce roku. Dalším důležitým úkolem komise bylo provedení soupisu zanechaného jmění, sestávajícího ze staveb, mrtvého a živého inventáře i předmětů domácí potřeby. Výměra obdělávané půdy, ani osetá pole, nebyly zahrnuty do hodnoty zanechaného majetku. Repatriovaným osobám dovolili vyvézt s sebou ošacení, potraviny, domácí nářadí a jiné hospodářské předměty do dvou tun na zemědělskou rodinu a jednu tunu na městskou rodinu. Kromě toho bez započtení do stanoveného limitu bylo možné vyvézt koně, krávy a ostatní brav, a krávo na cestu. V hotovosti s sebou peníze nejvýše 1 000,- Kč na osobu. ^{2 300 Kč = 300 Kč}

Začátek roku 1947 se vyznačoval pečlivou přípravou na cestu. Zima byla tuhá, sněhu poměrně dost a tak 12.března 1947 začíná nakládání věcí a dobytka do přistaveného nákladního vlaku ve stanici Dubno.

V Podhájcích nepožádaly o přesídlení dvě rodiny, takže tam zůstaly nadále bydlet a to: Justýn Salák s manželkou, jehož syn pracoval někde v Polsku a Josef Stránský s manželkou, která byla ukraj.národnosti, a malými dětmi.

Po válce přesídlily do Polska tyto rodiny: Józef Górski s manželkou Marií roz.Zedníkovou a dvě dospělé děti, Štěpan Kozlovski a dvě dospělé děti a Franek Štemplovski s manželkou Marií roz.Šalamounovou a jedno dítě.

Druhého dne se vlak rozjel směrem na Zdobunov, aby potom mohl pokračovat dolů na Lvov. Ve vagoněch sice byla kampa, ale nedalo se v nich za jízdy to pit a proto v noci bylo všem chladno. Vraceli se do vlasti svých předků, tudíž domů. Cesta ubíhala dobře a v noci již byli ve Lvově. Dlouho ve stanici nestáli a opět rytmický ťukot kol. Asi tři kilometry za Lvovem vlak zastavil v poli, lidově řečeno, zůstal viset. Byla tmavá noc a žádný ozbrojený doprovod. Najednou se objevily skupiny zevlujících domorodců kolem vlaku. Lidé

sedí ve vagoncích na bednách, někteří jsou v dalším vagoně u dobytka. Někdo zvenčí se pokusil vylézt na nekrytý vagon, kde bylo uskladněno hospodářské nářadí a vozy, asi ten krajní vůz s novou ojí přitahoval zájemne. Muži zaujali obranné postavení a proto venku spustili křik a padaly nejjadrnější nadávky. Tato cestovní příhoda skončila dobře, neboť vlak dostal zelenou a mohl pokračovat k československým hranicím.

Hraniční přechod a přecladiště u Čepu. Museli celý den čekat, nežli to všechno přeložili z širokorozchodné do československých vagonů. Teprve potom mohli pokračovat v cestě do Kotic, kam dorazili 22. března. Pečovali o ně dobře, neboť každý z nich obdržel čs. repatriční průkaz a jednorázovou podporu ve výši 300.- Kčs na osobu. Po kratší přestávce pokračovali hornatým krajem východního Slovenska. Nálada cestujících byla celkem dobrá. Nejvíce se těšili na to shledání po letech rozluky.

Mají za sebou i střední Slovensko s pestrou mozaikou národních krojů. Lidé se usmívají a dobrácky pokývují hlavami při poznámce, že jsou téměř dva týdny na cestě v této vlakové soupravě.

Moravská krajina je pro ně přijatelnější, neboť jsou zvyklí na roviny. Zastávky ve stanicích zkracují na nejnutnější čas a tak ještě dnes budou v Kolíně.

Zde museli čekat déle a proto rádi uvítali menší občerstvení, které jim přichystaly různé společenské organizace. Jak krásná a útulná je ta stará vlast, sice i zde jsou stopy po fašistickém řádění, ale nedá se to srovnávat se zničenou a docela místy spálenou tou ruskou zemí.

Repatriční vlak se blížil k Praze, hlavnímu městu československého státu. Dívali se na ní z vlaku s úctou, zalíbením i hrdostí. Dávna vyprávění dědů a babiček mohli nyní porovnávat se skutečností.

V Praze na nádraží stáli jenom chvíličku, nežli přešli výhybkou na jinou kolej.

Ještě před sebou mají několik hodin jízdy vlakem, ale vydrželi toho už víc a za horších podmínek. Vlak projíždí Kladnem, potom zastavuje ve stanicích Lužná - Lišany. Kolem jsou chmelnice jako doma, vždyť vlastně jsou téměř doma, je to kraj jejich předků.

Vlak se dal do pohybu a lidé si kladou otázku - budou na nás čekat ?

ANO, čekali všichni a někteří slzeli radostí, když uviděli jak ty jejich děti povyroستly. Dlouhá a přetěžká bojová cesta "Svobodovců" nebyla marná, vždyť mají opět pohromadě své rodiny.

Píše se 25. března 1947, shromažďovací středisko volyňských Čechů má hodně práce, dnes je místem určení Žatec, ale zítra budou mít téměř všichni repatrianti trvalé bydliště u svých rodin.

Čas se nezastavil a odměřuje další život s kronikou města Žatce, obce Bezděkova, Bitozevse, Zálužic, také Podbořan^{ky}, Kče a míst v Čechách i dalších na Moravě, kde žijí a pracují potomci volyňských Čechů z Podhájce.